

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń C B O S

Warszawa, marzec 2014

NR 31/2014

POLACY O GOSPODARCE
WOLNORYNKOWEJ

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2013 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Dwadzieścia pięć lat temu Leszek Balcerowicz przedstawił pakiet reform gospodarczo-ustrojowych, umożliwiających transformację gospodarki. Tuż po wprowadzeniu ich w życie, w styczniu 1990 roku, plan Balcerowicza popierało 42% dorosłych Polaków, ale poparcie to bardzo szybko spadło i rok później deklarowała je niespełna jedna trzecia (30%)¹. Stosunek do wolnego rynku wciąż się zmienia. Jak po ćwierćwieczu funkcjonowania w gospodarce wolnorynkowej Polacy oceniają korzyści płynące z jej wprowadzenia²?

GOSPODARKA RYNKOWA

W styczniu 1991 roku, na początku przemian gospodarczych, trzy czwarte badanych (73%) popierało „próby stworzenia w Polsce gospodarki wolnorynkowej na wzór zachodni”³. Nieco inaczej o aprobatę gospodarki kapitalistycznej zapytaliśmy w 2000 roku. Wówczas dwie piąte Polaków (41%) uważało, że jest to najlepszy system gospodarczy dla naszego kraju. Z jeszcze mniejszym entuzjazmem ankietowani wypowiedzieli się na ten temat w 2006 roku (za najlepszy system uznało go wówczas 35% ogółu). Natomiast w 2009 roku odnotowaliśmy znaczny wzrost zwolenników gospodarki wolnorynkowej – 59% respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem, że jest to najlepszy system gospodarczy. Obecnie Polacy są bardziej sceptyczni w ocenie wolnego rynku. Połowa badanych (50%) twierdzi, że gospodarka rynkowa, oparta na prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju, natomiast niemal dwie piąte (37%) nie zgadza się z tą opinią.

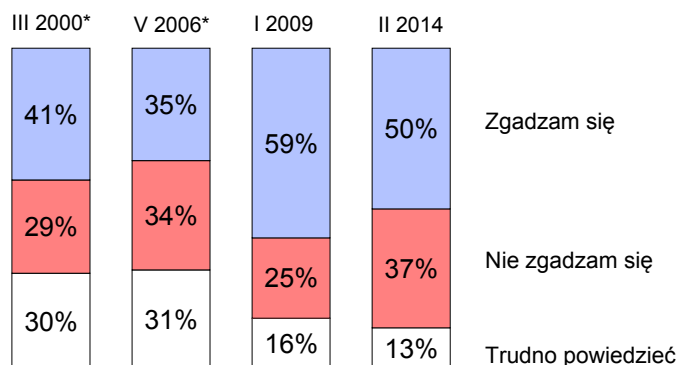
---

¹ Zob. komunikat CBOS „Opinia publiczna o sytuacji i polityce gospodarczej po zmianie rządu”, styczeń 1991.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (285) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 6–12 lutego 2014 roku na liczącej 1020 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

³ Por. komunikat CBOS „Opinia publiczna o sytuacji i polityce gospodarczej ...”, styczeń 1991.

RYS. 1. **CZY ZGADZA SIĘ PAN(I) CZY TEŻ NIE ZGADZA ZE STWIERDZENIEM, ŻE GOSPODARKA RYNKOWA, OPARTA NA PRYWATNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, JEST NAJLEPSZYM SYSTEMEM GOSPODARCZYM DLA NASZEGO KRAJU?**

* W tym badaniu ankietowani odpowiadali na pytanie: *Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że gospodarka kapitalistyczna oparta na swobodnej, prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju?*

Akceptowanie gospodarki wolnorynkowej rośnie wraz z wielkością miejscowości zamieszkania badanych, ich poziomem wykształcenia oraz dochodami *per capita*. Najrzadziej aprobatę gospodarki rynkowej wyrażają bezrobotni (31%) oraz osoby zdolne do pracy, ale niepracujące z innych powodów, m.in. gospodynie domowe (32%). Stosunkowo niewielkie znaczenie w tej kwestii mają poglądy polityczne ankietowanych. Różnice wskazań na gospodarkę rynkową jako najlepszy system gospodarczy są wśród osób identyfikujących się z lewicą, centrum lub prawicą niezbyt duże (zob. tabele aneksowe).

Pięć lat temu niemal połowa Polaków (48%) była zadowolona ze sposobu funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce. Obecnie liczba zadowolonych jest znacznie mniejsza (37%), a niezadowolony wyraża większość ankietowanych (52%). Trzeba jednak zaznaczyć, że tegoroczne oceny są lepsze niż te z lat 2000 i 2006.

Zróznicowanie poglądów na ten temat w grupach społeczno-demograficznych jest zauważalnie mniejsze niż w przypadku opinii o generalnych założeniach gospodarki wolnorynkowej. Jednak także w kwestii oceny funkcjonowania wolnego rynku w naszym kraju badani z największych miast oraz legitymujący się wyższym wykształceniem częściej niż inni wyrażają opinie pozytywne (odpowiednio: 53% i 49%), natomiast bezrobotni oraz osoby źle oceniające warunki materialne własnych gospodarstw domowych najczęściej deklarują niezadowolony (66% i 65%) – zob. tabele aneksowe.

Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	III 2000*		V 2006*		I 2009		II 2014	
	w procentach							
Zdecydowanie zadowolony(a)	2	20	3	26	4	48	3	37
Raczej zadowolony(a)	18		23		44			
Raczej niezadowolony(a)	47	68	50	63	32	39	39	52
Zdecydowanie niezadowolony(a)	21		13		7		13	
Trudno powiedzieć	12		11		13		11	

* W tych badaniach ankietowani odpowiadali na pytanie: *W jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony(a) bądź niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje dzisiaj w Polsce gospodarka wolnorynkowa*, a przy odpowiedzi posługiwali się skalą (od 1 do 10) wskazując punkt, który najbardziej odpowiadał ich stanowisku w tej sprawie: punkty 1+2 – zdecydowanie niezadowolony(a), 3+4+5 – raczej niezadowolony(a), 6+7+8 – raczej zadowolony(a), 9+10 – zdecydowanie zadowolony(a)

Aprobata gospodarki wolnorynkowej w dużej mierze zależy od oceny jej funkcjonowania. Wśród osób zadowolonych z działania wolnego rynku zdecydowana większość (83%) uważa, że ten system gospodarczy jest najlepszy dla Polski. Wśród niezadowolonych większość (59%) nie zgadza się z tą opinią.

Tabela 2

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że gospodarka rynkowa, oparta na prywatnej przedsiębiorczości, jest najlepszym systemem gospodarczym dla naszego kraju?	Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?		
	Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Zgadzam się	83	31	32
Nie zgadzam się	11	59	22
Trudno powiedzieć	6	10	46

Znaczące zależności występują także między zadowoleniem ze sposobu funkcjonowania wolnego rynku w Polsce a preferencjami partyjnymi. Wśród zwolenników PO przeważają osoby usatysfakcjonowane funkcjonowaniem gospodarki (65%), natomiast wśród potencjalnych wyborców PiS niemal trzy czwarte (72%) wypowiada się na ten temat krytycznie. Także większość niezdecydowanych, na kogo głosować oraz niezamierzających brać udziału w ewentualnych wyborach, wyraża niezadowolenie z działania systemu

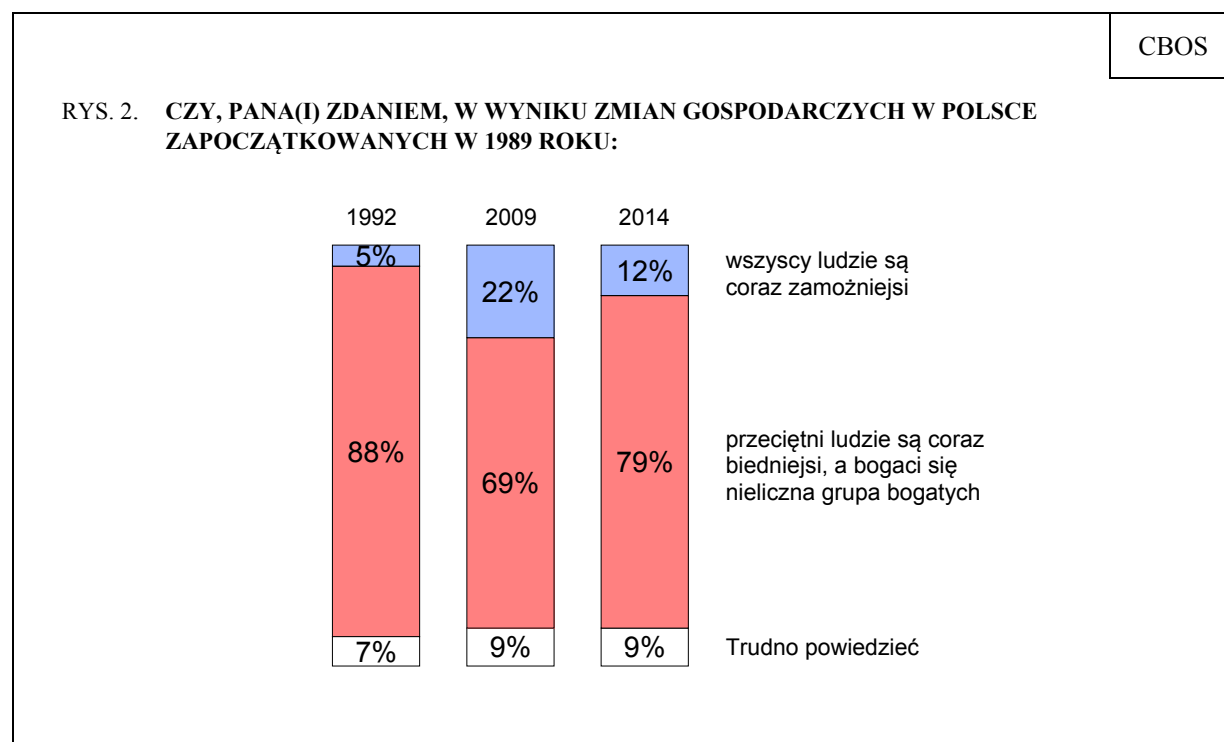
rynkowego (odpowiednio: 52% i 56%). W porównaniu z rokiem 2009 wśród sympatyków PiS znacząco wzrósł odsetek niezadowolonych z funkcjonowania gospodarki rynkowej⁴.

Tabela 3

Potencjalne elektoraty	Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje gospodarka rynkowa w Polsce?		
	Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	65	25	10
PiS	24	72	4
SLD	42	53	5
Niezdecydowani	34	52	14
Niegłosujący	29	56	15

Wśród Polaków dominuje przekonanie, że gospodarka rynkowa jest przede wszystkim szansą bogacenia się dla nielicznych (79%). Tylko co ósmy (12%) uważa, że dzięki niej wzrasta stopa życiowa i wszyscy stają się coraz zamożniejsi.

W porównaniu z rokiem 2009 zwiększyła się liczba respondentów przekonanych o wzroście nierówności dochodów, choć obecnie więcej Polaków niż w roku 1992 wierzy, że wprowadzenie gospodarki rynkowej generalnie przyczyniło się do wzrostu stopy życiowej.

⁴ Zob. komunikat CBOS „Polacy wierzą w gospodarkę wolnorynkową”, marzec 2009 (oprac. K. Pankowski).

GOSPODARKA RYNKOWA A SOCJALISTYCZNA

Aby lepiej zrozumieć, z czym Polacy utożsamiają gospodarkę rynkową, przedstawiliśmy badanym listę cech, które mogą określać system gospodarczy, i poprosiliśmy o przypisanie ich bądź to gospodarce rynkowej, bądź socjalistycznej. Zawierała ona cechy zarówno pozytywne, jak i negatywne.

Niemal wszystkie określenia, z wyjątkiem dobra ludzi oraz braków i niedoborów, silniej utożsamiane są z gospodarką rynkową. Według opinii badanych, z gospodarką opartą na prywatnej przedsiębiorczości najsilniej kojarzą się: zysk (71%), postęp, postęp techniczny (po 69%), wolność (60%), wydajność (59%) oraz dobrobyt (58%), ale również egoizm (52%), korupcja (48%) i brak równości (46%). Także strajk, planowanie i sprawiedliwość częściej przypisywane są gospodarce rynkowej niż socjalistycznej (odpowiednio: 44% wobec 36%, 43% wobec 31%, 36% wobec 28%).

Z gospodarką socjalistyczną najsilniej kojarzą się ankietowanym braki, niedobory. Dla ponad połowy badanych (54%) jest to charakterystyczna cecha minionego systemu. Zarazem jednak niemal dwóm piątym (37%) gospodarka socjalistyczna kojarzy się z dobrem ludzi (ten aspekt przypisuje wolnemu rynkowi 31% badanych).

Tabela 4

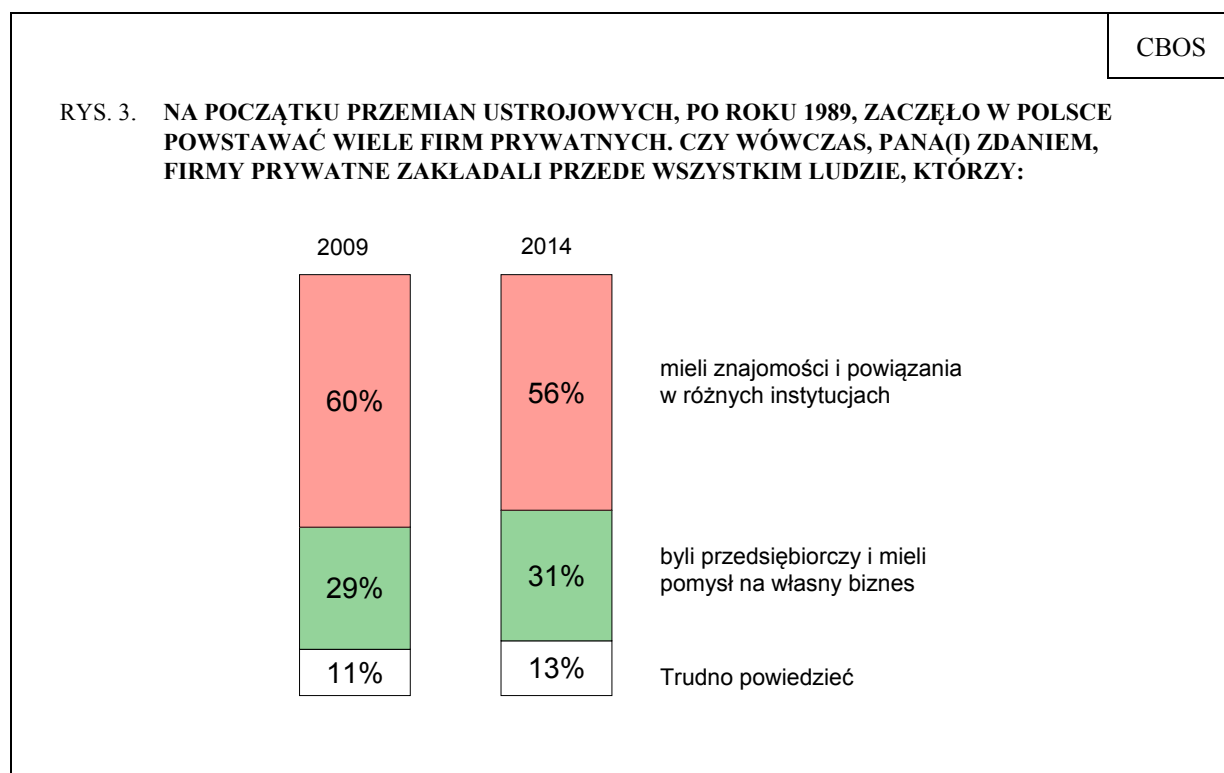
Które z podanych określeń kojarzą się Panu(i) z gospodarką rynkową, opartą na prywatnej przedsiębiorczości, a które z socjalistyczną gospodarką bez prywatnych przedsiębiorstw?	Z gospodarką rynkową			Z socjalistyczną gospodarką bez prywatnych przedsiębiorstw			Trudno powiedzieć		
	III 2000*	I 2009	II 2014	III 2000*	I 2009	II 2014	III 2000*	I 2009	II 2014
	w procentach								
Zysk	78	75	71	5	9	10	17	16	19
Postęp	68	74	69	9	11	12	23	15	19
Postęp techniczny	72	73	69	6	11	12	22	16	19
Wolność	69	67	60	11	17	20	20	16	20
Wydajność	52	65	59	26	17	19	22	18	22
Dobrobyt	55	65	58	17	14	16	28	21	25
Egoizm	60	58	52	13	22	22	27	21	26
Korupcja	53	54	48	16	24	26	31	22	26
Brak równości	52	49	46	28	33	31	20	18	23
Strajk	67	52	44	15	32	36	18	16	20
Planowanie	30	49	43	47	21	31	23	20	26
Sprawiedliwość	35	45	36	30	27	28	35	28	36
Dobro ludzi	32	43	31	40	31	37	28	25	32
Braki, niedobory	21	23	21	55	57	54	23	20	25

* W tym badaniu ankietowani odpowiadali na pytanie: *Proszę powiedzieć, które z podanych określeń kojarzą się Panu(i) z kapitalistyczną gospodarką wolnorynkową, a które z socjalistyczną gospodarką bez prywatnych przedsiębiorstw?*

PRYWATNA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Przemiany ustrojowe wiązały się między innymi ze znacznym ograniczeniem sektora publicznego i rozwojem prywatnej przedsiębiorczości, która jest jedną z podstawowych cech gospodarki rynkowej. Zapytaliśmy badanych, jak postrzegają rozwój prywatnej przedsiębiorczości w naszym kraju.

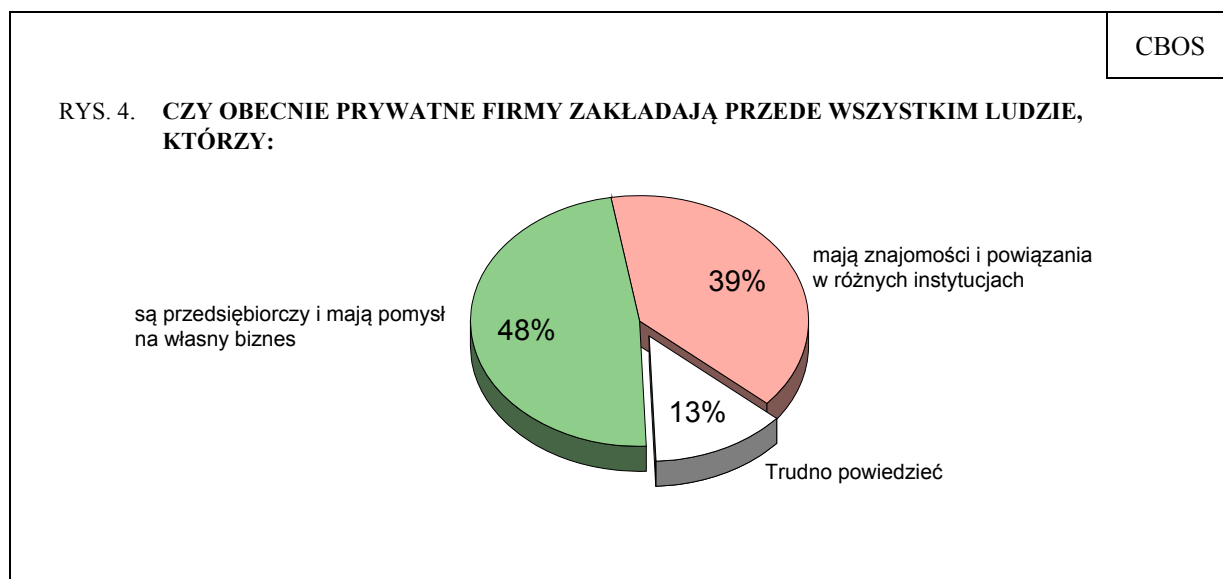
Ocena stopnia, w jakim przedsiębiorczość z przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych była rzeczywiście swobodna, a w jakim zdeterminowana przez układy i kontakty jest niemal taka sama jak pięć lat temu. Ponad połowa Polaków (56%) uważa, że na początku przemian ustrojowych firmy zakładali przede wszystkim ci, którzy mieli powiązania i znajomości w różnych instytucjach, głównie publicznych. Tylko niespełna jedna trzecia (31%) sądzi, że był to okres dający możliwości rozwoju ludziom przedsiębiorczym, z dobrymi pomysłami na biznes.

Polacy uważają, że obecna sytuacja bardziej sprzyja ludziom przedsiębiorczym. Niemal połowa badanych (48%) twierdzi, że po dwudziestu pięciu latach od początku przemian to wreszcie ludzie z pomysłami i energią do ich realizacji zasilają sektor przedsiębiorstw prywatnych. Natomiast dwie piąte (39%) uważa, że własne firmy zakładają

przede wszystkim ci, którzy mają powiązania i znajomości w różnych instytucjach, a więc przekonani, że prywatnym sektorem kieruje nie równość szans, ale uprzywilejowany dostęp.

★

★

★

Polacy są obecnie bardziej sceptyczni niż pięć lat temu w ocenie korzyści, jakie naszemu krajowi przynosi gospodarka rynkowa. W pewnej mierze wynika to ze wzrostu niezadowolenia z funkcjonowania w Polsce tego systemu gospodarczego. Należy jednak podkreślić, że opinie o wolnym rynku są obecnie znacznie lepsze niż te notowane na początku i w połowie zeszłej dekady.

Zestawiając gospodarkę wolnorynkową z socjalistyczną badani przypisywali większość cech – zarówno pozytywnych, jak i negatywnych – gospodarce rynkowej, co zapewne bierze się stąd, że opis obecnego systemu nie jest w pełni adekwatny do opisu poprzedniego systemu. Cechy częściej przypisywane gospodarce socjalistycznej można potraktować jako nieprzystające do obecnych rozwiązań gospodarczych. W tym ujęciu mniejsza troska o dobro ludzi, z jednej strony, ale z drugiej uporanie się z problemem braków i niedoborów to najważniejsze minusy i plusy transformacji gospodarczej.

Opracowała
Katarzyna KOWALCZUK